

Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi

Editör: Mehmet Nuri KARDAŞ

Editör: Doç. Dr. Mehmet Nuri KARDAŞ

TÜRKÇENİN YABANCI DİL OLARAK ÖĞRETİMİ

ISBN 978-605-80060-1-0
DOI 10.14527/ 9786058006010

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2019, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**idir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** ve **Pegemindeks.net** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Aralık 2019, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Pegem Akademi
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Salmat Basım Yayıncılık Ambalaj Sanayi Tic. Ltd. Şti.
Büyük Sanayi 1. Cadde 95/1
İskitler/ANKARA
Tel: 0312-3411020
Faks: 0312-3413050

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 26062

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Türkçenin yabancılara öğretilmesi amacıyla hazırlanan ilk eser “Dîvân-uLügâti't-Türk”tür. Bu şaheserden sonra da yabancılara ve Türk soylulara Türkçenin öğretilmesi için çok değerli çalışmalar kaleme alınmıştır. Alandaki çalışmaların özellikle son dönemde büyük bir ivme kazandığı, ses bayrağımızın dünya dili olması için özverili çalışmaların önemli bir noktaya geldiğini görmek sevindirici bir tablodur.

Devlet sınırlarının kalktığı küresel dünyada, her millet kendi dilinin öğrenilmesi-öğretilmesi için büyük fedakarlıklarda bulunmaktadır. Türkiye'nin, biraz gecikmiş olsa da bu yarışa dahil olması, dilimiz ve kültürümüzün bilinirliğini artırmak için hayati önem taşımaktadır. Üniversitelerimiz bünyesinde kurulan TÖMER'ler, MEB, Yunus Emre Enstitüsü, TİKA, YTB ve Türkiye Maarif Vakfı Türkçemizin sistemli olarak hedef kitlelere öğretilmesi için önemli çalışmalara imza atmaktadır. Şüphesiz bu süreçte tüm Türkçe sevdalılarına da önemli görevler düşmektedir. Alan araştırmacıları da bu süreçte üzerlerine düşen görevleri yerine getirmek için, geçmişte olduğu gibi günümüzde de titizlikle çalışmalarını yürütmektedirler.

2018'de Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı (YÖK) Eğitim Fakültelerinin lisans programlarında güncellemeye gitmiş ve Türkçe Eğitimi ABD dahil, yirmi beş lisans programını yenilemiştir. Bu süreçte Türkçe Eğitimi lisans programındaki dersler ve ders içerikleri de değişmiştir. Türkçe Eğitimi Lisans Programı'nda okutulan Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi dersinin içeriği değiştirilmiş ve iki olan ders saati de üçe çıkarılmıştır. Ders içeriğinde yapılan değişiklik nedeniyle, güncel içeriğe uygun akademik ve ders kitaplarının hazırlanması ihtiyacı doğmuştur. İncelemekte olduğunuz eser, bu ihtiyacın bir ürünüdür.

Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi dersinin içeriği de dikkate alınarak, Türkiye'nin farklı üniversitelerinde akademik çalışmalarını yürüten, Türkçeye gönül vermiş yirmi alan uzmanının uzun ve özverili çalışmalarıyla bu eser meydana gelmiştir.

Eser on altı bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminin Tarihçesi”, ikinci bölümde “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kuramsal Çerçeve”, üçüncü bölümde “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Temel Kavramlar ve Kurumlar”, dördüncü bölümde “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretim Programları -1- : 2016, 2017 Türkçe Öğretim Programları (MEB)”, beşinci bölümde Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretim Programları -2- Türkiye Maarif Vakfı'nın Hazırladığı Program (TMV, 2019), altıncı bölümde “Yabancı Dil Öğretimi Yöntemleri”, yedinci bölümde “Diller İçin Avrupa

Ortak Başvuru Metni”, sekizinci bölümde “Türkçenin Ana Dili Olarak Öğretilmesiyle Yabancı Dil Olarak Öğretilmesi Arasındaki Farklar”, dokuzuncu bölümde “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Eğitim Ortamları”, onuncu bölümde “Yabancılara Türkçe Öğretiminde Etkinlik Geliştirme”, on birinci bölümde “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretilmesinde Kullanılan Çeşitli Ders Kitapları”, on ikinci bölümde “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretilmesinde Kültürlerarasılık”, on üçüncü bölümde “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Ölçme ve Değerlendirme”, on dördüncü bölümde “Yabancı Dil Olarak Türkçe Sözcük Öğretimi”, on beşinci bölümde “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Karşılaşılan Başlıca Sorunlar” ve son bölümde “Hindistanda Türkçe Öğrenen Öğrencilerin Yaşadığı Sorunlar” konuları işlenmiştir.

Eserin her bölümü, alan uzmanı farklı akademisyenler tarafından hazırlanmıştır. Bu nedenle bölümler arasında farklı üslup ve yaklaşımların olması kaçınılmazdır. Yazıların özgünlüğünü korumak amacıyla üslup ve yaklaşım birliğinin sağlanması yoluna gidilmemiştir. Bu yönüyle eserin her bölümü kendi içinde bağımsız olarak da okunabilecek bir nitelik taşımaktadır.

Dîvân-u Lügâti't-Türk ile başlayan Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi yolculuğunda bu eser elbette son olmayacaktır. Bu kutlu ve uzun yolculukta bir adım olması temennisiyle hazırlanan eserin; başta Türkçe Eğitimi alanında öğrenim gören öğretmen adayları, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanında çalışmalarını yürüten akademisyen adayları, akademisyenler, öğretmenler ve bu işe gönül vermiş tüm Türkçe sevdalılarının bu yöndeki ihtiyaçlarına büyük ölçüde cevap vereceği inancındayız.

Eserin eksikliklerinin olduğu muhakkaktır. İlk baskısı yapılan eserin fark edilen eksikliklerinin editör olarak şahsıma ve bölüm yazarlarına iletilmesinden mutluluk duyarız.

Eserin hazırlanmasında önemli emekleri geçen alan uzmanı akademisyen dostlarıma, kitabı özenle baskıya hazırlayan Pegem Akademi çalışanlarına, içten desteğiyle şahsıma çalışma gücü veren eşime teşekkürü bir borç bilirim.

Editör

Doç. Dr. Mehmet Nuri KARDAŞ

Aralık-2019

Bölümler ve Yazarları

Editör: Doç. Dr. Mehmet Nuri KARDAŞ

- 1. Bölüm: Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminin Tarihçesi**
Doç. Dr. Mehmet Nuri KARDAŞ
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Mustafa KAYA
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

- 2. Bölüm: Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kuramsal Çerçeve**
Dr. Öğr. Üyesi Kenan BULUT
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

- 3. Bölüm: Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Temel Kavramlar ve Kurumlar**
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Said KIYMAZ
Adıyaman Üniversitesi
Arş. Gör. İbrahim DOYUMĞAÇ
Adıyaman Üniversitesi

- 4. Bölüm: Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretim Programı -1- 2016, 2017 Türkçe Öğretim Programları (MEB)**
Dr. Mustafa KAYA
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet Nuri KARDAŞ
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

- 5. Bölüm: Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretim Programı -2- Türkiye Maarif Vakfı'nın Hazırladığı Program (TMV, 2019)**
Dr. Mustafa KAYA
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet Nuri KARDAŞ
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

- 6. Bölüm: Yabancı Dil Öğretimi Yöntemleri**
Doç. Dr. Oğuzhan SEVİM
Atatürk Üniversitesi
- 7. Bölüm: Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni**
Doç. Dr. Ahmet AKÇAY
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
- 8. Bölüm: Türkçenin Ana Dili ve Yabancı Dil Olarak Öğretilmesi**
Arasındaki Farklar
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ÖZTÜRK
Artvin Çoruh Üniversitesi
Dr. Tahir TAĞA
Süleyman Demirel Üniversitesi
- 9. Bölüm: Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Eğitim Ortamları**
Doç. Dr. Sedat MADEN
Giresun Üniversitesi
Öğr. Gör. Dr. Aslı MADEN
Giresun Üniversitesi
- 10. Bölüm: Yabancılar Türkçe Öğretiminde Etkinlik Geliştirme**
Doç. Dr. Esra Nur TİRYAKİ
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
- 11. Bölüm: Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretilmesinde Kullanılan**
Çeşitli Ders Kitapları
Prof. Dr. Adem İŞCAN
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
- 12. Bölüm: Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretilmesinde**
Kültürlerarasılık
Doç. Dr. Mesut GÜN
Mersin Üniversitesi
Öğr. Gör. Dr. Ramazan ŞİMŞEK
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

- 13. Bölüm: Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Ölçme ve Değerlendirme**
Dr. Öğr. Üyesi Hatice COŞKUN
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
- 14. Bölüm: Yabancı Dil Olarak Türkçe Sözcük Öğretimi**
Öğr. Gör. Dr. Aslı MADEN
Giresun Üniversitesi
- 15. Bölüm: Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Karşılaşılan Başlıca Sorunlar**
Doç. Dr. Mehmet Nuri KARDAŞ
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Raşit KOÇ
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
- 16. Bölüm: Hindistan'da Türkçe Öğrenen Öğrencilerin Yaşadığı Sorunlar**
Doç. Dr. Esin YAĞMUR ŞAHİN
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Doç. Dr. Abdullah ŞAHİN
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Mohd MİNHAJ
Hacettepe Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	v

1. BÖLÜM

TÜRKÇENİN YABANCI DİL OLARAK ÖĞRETİMİNİN TARİHÇESİ

Giriş.....	1
1. Hun Türkçesi Dönemi	3
2. Göktürkçe Dönemi	3
3. Uygur Türkçesi Dönemi.....	4
4. Karahanlı Türkçesi Dönemi.....	4
4.1. Divan-u Lügati't-Türk (Türkçenin Bütün Sözcükleri)	5
5. Eski Anadolu Türkçesi Dönemi.....	6
5.1. Hilyetü'l-İnsân ve Heybetü'l-Lisân (İnsanın Güzel Sıfatları ve Dilin Büyüklüğü)	7
6. Çağatay Türkçesi Dönemi	8
6.1. Muhâkemetü'l-Lugateyn (İki Dilin Karşılaştırılması veya Mukayesesi)	8
7. Kıpçak Türkçesi Dönemi.....	9
7.1. Codex Cumanicus.....	9
7.2. Kitabü Bulğati'l-Müştak Fi Lugâti't-Türk ve'l-Kıfçak (Türk ve Kıpçak Sözcük Çeşitlerinin Kitabı)	10
7.3. Kitâb-ı Mecmû-i Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mongolî ve Farsî (Türkçe, Farsça ve Moğolcanın Bütün Çevirmenlerinin Kitabı)	11
7.4. EI-Kavaninü'l-Külliyeye Li Zabtî'l- Lügati't- Türkiyye (Türk Dilinin Öğrenilmesi İçin Bütün Kurallar)	11
7.5. Et- Tuhfetü'z-Zekiyye Fi'l-lugâti't- Türkiyye (Türk Diline Temiz Hediye).....	11
7.6. Kitabü'l-İdrâk Li-lisânü'l- Etrak (Türklerin Dilini Anlama Kitabı)	12
7.7. Ed-Dürretü'l- Mudia fi'l-Lugati't-Türkiyye (Türk Dilinin Parlayan İncisi)	12
8. Osmanlı Türkçesi Dönemi	14
9. Türkiye Türkçesi Dönemi.....	15
9.1. Yabancılar İçin Türkçe Dersleri: Konuşma, Okuma.....	16
9.2. Yabancılar İçin Türkçe Dilbilgisi.....	16
9.3. Türkçe Öğreniyoruz.....	17
9.4. Yabancılar İçin Türkçe 1-2	17
9.5. Yabancılar İçin Türkçe 1 ve Türkçe Dil Bilgisi 1	17
10. Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminin Kurumsallaşması	20

10.1. Türkçe Öğretim Merkezleri (TÖMER)	20
10.2. Yunus Emre Enstitüsü (YEE)	21
10.3. Türkiye İşbirliği Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)	22
10.4. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB)	22
10.5. Türkiye Maarif Vakfı (TMV).....	23
Bölüm Özeti	24
Kaynakça.....	25

2. BÖLÜM

TÜRKÇENİN YABANCI DİL OLARAK ÖĞRETİMİNDE KURAMSAL ÇERÇEVE

Giriş	27
1. Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminin Tarihi Seyri.....	30
2. Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar...	34
3. Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretilmesinde Çeşitli Sorunlar ve Çözüm Önerileri	36
Bölüm Özeti	39
Kaynakça	40

3. BÖLÜM

TÜRKÇENİN YABANCI DİL OLARAK ÖĞRETİMİNDE TEMEL KAVRAMLAR VE KURUMLAR

Giriş.....	43
1. Temel Kavramlar	44
1.1. Dil.....	44
1.2. Ana Dil ve Ana Dili	45
1.3. Tek Dillilik	45
1.4. İkinci Dil ve Yabancı Dil	46
1.5. İki Dillilik ve Çift Dillilik	46
1.6. Dil Edinimi ve Dil Öğrenimi.....	48
1.7. Dil Pasaportu, Dil İzlenesi ve Dil Gelişim Dosyası.....	48
1.8. Dille İlgili Diğer Bazı Kavramlar	49
2. Yabancı Dil Öğretimi	50
2.1. Yabancı Dil Olarak Türkçe Kavramı ve Öğretimi.....	51

2.2. Yabancı Dil Düzeyi	54
3. Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçeve Metni.....	54
4. Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Dinleme	55
5. Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Konuşma.....	57
6. Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Okuma	58
7. Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Yazma	60
8. Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Dil Bilgisi	61
9. Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Yurt İçi ve Yurt Dışı Kurumlar ve Faaliyetler	62
9.1. Türkçe Öğretim Merkezi (TÖMER).....	62
9.1.1. Devlet Üniversiteleri Bünyesindeki Mevcut TÖMER'ler	62
9.1.2. Vakıf Üniversiteleri Bünyesindeki Mevcut TÖMER'ler.....	65
9.2. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)	66
9.3. Türkiye Maarif Vakfı.....	66
9.4. Millî Eğitim Bakanlığı	67
9.5. Yurt Dışındaki Türk Çocuklara Türkçe Öğretimi	68
9.6. Promoting Integration of Syrian Children to Turkish Education System (PICTES).....	70
9.7. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB).....	70
9.8. Yunus Emre Enstitüsü	71
Bölüm Özeti	72
Kaynakça.....	74

4. BÖLÜM

TÜRKÇENİN YABANCI DİL OLARAK ÖĞRETİM PROGRAMI -1- 2016, 2017 TÜRKÇE ÖĞRETİM PROGRAMLARI (MEB)

Giriş.....	83
1. Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programları (MEB, 2016, 2017)	85
1.1. Türkçe Öğretim Programın Hazırlanma Süreci.....	85
1.2. Programın Dayanakları	87
1.3. Programların İçerikleri	87
1.4. Programa Giriş Koşulları	88
1.5. Görev Alacak Eğitimcilerin Niteliği	90
1.6. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretim Programlarının Genel Amaçları	90
1.7. Programın Temel Yaklaşımı	92
1.8. Programların Temaları ve Süreleri.....	95

1.9. Programın Ölçme-Değerlendirme Yaklaşımı	98
1.10. Programda Öngörülen Öğretim Yöntem ve Teknikleri	99
1.11. Programın Uygulanmasında Kullanılacak Öğretim Araç ve Gereçleri	100
1.12. Programın Uygulanmasına Yönelik Açıklamalar	101
Bölüm Özeti	103
Kaynakça.....	104

5. BÖLÜM

TÜRKÇENİN YABANCI DİL OLARAK ÖĞRETİM PROGRAMI -2- TÜRKİYE MAARİF VAKFI'NIN HAZIRLADIĞI PROGRAM (TMV, 2019)

Giriş.....	107
1. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretim Programı (YDOTÖP)'nin Genel Amaçları	107
2. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretim Programı(YDOTÖP)'nin Hazırlanması Süreci	108
3. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretim Programı(YDOTÖP)'nin Yapısı ve Temaları	109
3.1. Kademelere Göre Programın Yapısı	111
3.1.1. Okul Öncesi Dönemde Programın Yapısı ve Temalar	112
3.1.2. İlköğretim I. Kademe Program Yapısı ve Temalar	113
3.1.3. İlköğretim II. Kademe Program Yapısı ve Temalar.....	114
3.1.4. Ortaöğretim (Lise) Kademesinde Program Yapısı ve Temalar.....	115
4. Programın Dayanakları	117
5. Programın Temel Yaklaşımı.....	119
6. Programın Ölçme-Değerlendirme Yaklaşımı.....	123
7. Programda Vurgulanan Amaç Kazanımlar	126
8. Programın Okul Öncesi Döneme İlişkin Genel Çerçevesi ve Özellikleri.....	127
8.1. Okul Öncesi Dönem Programın Genel Amaçları	127
8.2. Okul Öncesi Dönem Türkçe Eğitimi Uygulama İlkeleri	128
8.3. Okul Öncesi Dönem İçin Öngörülen Öğretim Yöntem ve Teknikleri.....	129
8.4. Okul Öncesi Dönemde Ölçme ve Değerlendirme.....	130
Bölüm Özeti	132
Kaynakça.....	134

6. BÖLÜM

YABANCI DİL ÖĞRETİMİ YÖNTEMLERİ

Giriş.....	137
1. Dil Bilgisi Çeviri Yöntemi	138
2. Doğal Yöntem	140
3. Doğrudan Yöntem.....	141
4. Bilişsel Yöntem.....	143
5. İletişimsel Yöntem	144
6. İşlevsel Dil Öğretimi Yöntemi.....	146
7. İşitsel-Dilsel Yöntem	146
8. İşitsel-Görsel Yöntem.....	148
9. Seçmeli Yöntem	149
10. Görev Temelli Yöntem	150
Bölüm Özeti	152
Kaynakça	153

7. BÖLÜM

DİLLER İÇİN AVRUPA ORTAK BAŞVURU METNİ

Giriş.....	155
1. Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni.....	156
1.1. Avrupa Konseyi Dil Politikasının Amaç ve Hedefleri.....	157
1.2. Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni'nin Kullanım Alanları	158
1.3. Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni'nde Ortak Başvuru Düzeyleri	159
1.4. Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni'nde Ortak Yetenek Düzeyleri	162
1.5. Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni'nde Öz Değerlendirme Çizelgesi	163
1.6. Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni'nde Alanlar	167
1.7. Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni'nde Üretimsel Faaliyet ve Stratejiler.....	168
1.8. Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni'nde Alımlama Faaliyet ve Stratejileri.....	168
1.9. Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni'nde Metinler	169
1.10. Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni'nin Kullanımı	170
1.11. Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni'nde Değerlendirme.....	171
Bölüm Özeti	174
Kaynakça.....	176

8. BÖLÜM

TÜRKÇENİN ANA DİLİ VE YABANCI DİL OLARAK ÖĞRETİLMESİ ARASINDAKİ FARKLAR

Giriş.....	177
1. Edinim ve Öğrenme.....	177
2. Türkiye’de Türkçe Öğretiminin Durumuna Genel Bir Bakış.....	180
3. Ana Dili Olarak Türkçe Öğretimi ve Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi.....	181
3.1. Öğrenci.....	182
3.2. Dil.....	185
3.3. Öğretmen.....	188
3.4. Bağlam.....	191
Bölüm Özeti.....	194
Kaynakça.....	195

9. BÖLÜM

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE EĞİTİM ORTAMLARI

Giriş.....	199
1. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Ortamları ve Materyal Kullanımı.....	201
1.1. Formel Ortam / Sınıf.....	205
1.1.1. Basılı Materyaller.....	206
1.1.2. Görsel Materyaller.....	213
1.1.3. Gerçek Eşya ve Maket.....	216
1.1.4. İşitsel Materyaller.....	216
1.1.5. Görsel-İşitsel Materyaller.....	217
1.2. İnförmel Ortamlar.....	221
1.2.1. Kütüphane ve e-kütüphaneler.....	222
1.2.2. Sinema, Tiyatro, Konser ve Dinletiler.....	223
1.2.3. Film, Dizi ve Reklamlar.....	224
1.2.4. Dijital Ortamlar.....	227
1.2.5. Dil Köyleri ve Kamplar.....	234
1.2.6. Sosyal Faaliyetler.....	235
1.2.7. Günlük Yaşam Durumları.....	235
Bölüm Özeti.....	237
Kaynakça.....	239

10. BÖLÜM**YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE ETKİNLİK GELİŞTİRME**

Giriş	241
1. Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi (DAOÖÇ)	242
2. Yabancılara Türkçe Öğretiminde Dil Becerileri	248
3. Yabancılara Türkçe Öğretiminde Etkinlik Geliştirme	251
4. Etkinlik Örnekleri	254
Bölüm Özeti	264
Kaynakça	266

11. BÖLÜM**TÜRKÇENİN YABANCI DİL OLARAK ÖĞRETİLMESİNDE
KULLANILAN ÇEŞİTLİ DERS KİTAPLARI**

Giriş	267
1. Yabancılar İçin Türkçe (Gazi Üniversitesi)	270
2. Yedi İklim Türkçe Dil Öğrenim Seti	272
3. Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Öğrenim Seti	273
Bölüm Özeti	275
Kaynakça	276

12. BÖLÜM**TÜRKÇENİN YABANCI DİL OLARAK
ÖĞRETİLMESİNDE KÜLTÜRLERARASILIK**

Giriş	277
1. Dil-Kültür İlişkisi	277
2. Yabancı Dil Öğretiminde Kültürlerarasılık Açısından Önemli Unsurlar	279
3. Çok Kültürlülük	281
4. Kültürlerarası Yaklaşım ve Kültürlerarası Eğitim	282
5. Kültürlerarasılık Sürecinde Faktörler	285
Bölüm Özeti	287
Kaynakça	291

13. BÖLÜM

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Giriş.....	293
1. Ölçme ve Değerlendirme	294
2. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Sürecinde Kullanılabilecek Ölçme ve Değerlendirme Araçları	297
2.1. Yazılı Sınavlar	297
2.2. Sözlü Sınavlar	298
2.3. Kısa Cevaplı Sorular	298
2.4. Doğru - Yanlış Soruları	298
2.5. Çoktan Seçmeli Testler	299
2.6. Eşleştirmeli Sorular.....	299
2.7. Kavram Haritaları	300
2.8. Gözlemler.....	300
2.9. Görüşme.....	300
2.10. Öz Değerlendirme	301
2.11. Akran Değerlendirme	301
2.12. Kontrol Listeleri	302
2.13. Dereceli puanlama anahtarı	302
2.14. Tutum Ölçekleri	303
2.15. Performans Görevleri.....	303
2.16. Proje Görevleri.....	304
2.17. Öğrenci Ürün Dosyası.....	304
3. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Temel Dil Becerilerine Dayalı Ölçme ve Değerlendirme	304
3.1. Dinleme Becerisini Ölçme ve Değerlendirme	305
3.2. Konuşma Becerisini Ölçme ve Değerlendirme.....	306
3.3. Okuma Becerisini Ölçme ve Değerlendirme	306
3.4. Yazma Becerisini Ölçme ve Değerlendirme	307
4. Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesinde Ölçme ve Değerlendirme Türleri.....	308
4.1. Seviye Belirleme Testi/Dil yeterlik sınavı.....	308
4.2. Norma Dayalı Değerlendirme/Ölçüte Dayalı Değerlendirme.....	308
4.3. Hedef Odaklı Öğretimde Ölçüte Dayalı Değerlendirme/ Devamlı Öğrenimde Ölçüte Dayalı Değerlendirme	308
4.4. Devamlı Ölçme/Zaman Zaman Ölçme	308

4.5. Biçimlendirici Ölçme/Toplamsal Ölçme	309
4.6. Dolaysız Ölçme/Dolaylı Ölçme.....	309
4.7. Başarı Ölçme/Bilgi Ölçme	309
4.8. Öznel ölçme/Nesnel Ölçme	309
4.9. Bir Basamak Kümesine göre Seviye Belirleme/Bir Kontrol Listesi Yardımla Seviye Belirleme	310
4.10. İzlenime Dayalı Ölçme/Yönlendirilmiş Karar	310
4.11. Bütünsel Ölçme/Analitik Ölçme.....	310
4.12. Bir Kategoriyle Ölçme (birçok görevi)/Birden Çok Kategoriyle Ölçme (bir görevi)	310
4.13. Başkası Tarafından Yapılan Değerlendirme/Kendi Kendini Değerlendirme	310
Bölüm Özeti	311
Kaynakça.....	312

14. BÖLÜM

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE SÖZCÜK ÖĞRETİMİ

Giriş.....	315
1. Sözcük ve Söz Varlığı.....	316
2. Sözcük Öğretimi.....	317
3. Sözcük Öğretimi İlkeleri	322
4. Sözcük Öğretiminde Yöntem ve Materyal Kullanımı.....	326
4.1. Görsel ve İşitsel İpucu	327
4.2. Zihinsel İmaj	328
4.3. Drama	329
4.4. Oyunla Öğretim	329
4.5. Sözcük Defteri	331
4.6. Sözcük Listesi	331
4.7. Taklit ve Tasvirler	331
4.8. Tekrar	332
4.9. Bulmaca	332
4.10. Eş ve Zıt Anlamlılık	335
4.11. Sözcük Ağı	335
Bölüm Özeti	339
Kaynakça.....	340

15. BÖLÜM

TÜRKÇENİN YABANCI DİL OLARAK ÖĞRETİMİNDE KARŞILAŞILAN BAŞLICA SORUNLAR

Giriş.....	343
1. Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretimi Programı Sorunu.....	346
2. Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Lisans Programının Olmayışı Sorunu	348
3. Lisans ve Lisansüstü Düzeyde Görevli Öğretim Elemanlarıyla İle İlgili Sorunlar	349
4. Ders Öğretim Materyali, Araç-Gereçleri Bakımından Yaşanan Sorunlar.....	351
5. Türkçenin Dil Özelliklerinden Kaynaklanan Sorunlar	353
6. Alfabeden Kaynaklanan Sorunlar	355
7. Eğitim Öğretim Ortamı Bağlamındaki Yetersizlikler/Sorunlar	356
8. Kullanılan Yöntem ve Teknikler Bakımından Yaşanan Sorunlar	357
9. Öğrenen Kaynaklı Sorunlar	359
10. Ölçme-Değerlendirme Araçları ile İlgili Sorunlar.....	359
Bölüm Özeti	362
Kaynakça.....	363

16. BÖLÜM

HİNDİSTAN'DA TÜRKÇE ÖĞRENEN ÖĞRENCİLERİN YAŞADIĞI SORUNLAR

Giriş.....	365
1. Araştırmanın Yöntemi	368
2. Bulgular ve Yorumlar	372
2.1. Konuşma Becerisi ile İlgili Sorunlar.....	373
2.2. Okuma-Anlama Becerisi ile İlgili Sorunlar	375
2.3. Dinleme-Anlama Becerisi ile İlgili Sorunlar	377
2.4. Yazma Becerisi ile İlgili Sorunlar	379
2.5. Dil Bilgisi ile İlgili Sorunlar	380
2.6. Öğretmenlerle İlgili Sorunlar	382
3. Sonuç ve Öneriler	383
Bölüm Özeti	386
Kaynakça.....	387

Yazarlar Hakkında	389
--------------------------------	------------

TABLolar LİSTESİ

3. BÖLÜM

Tablo 1. Yabancı Dil Öğretiminde Dinleme-Anlama Düzeyine Yönelik Genel Kazanımlar	56
Tablo 2. Yabancı Dil Öğretiminde Konuşma (Sözlü Anlatım) Düzeylerine Yönelik Genel Kazanımlar.....	57
Tablo 3. Yabancı Dil Öğretiminde Okuma (Anlama) Düzeylerine Yönelik Genel Kazanımlar	59
Tablo 4. Yabancı Dil Öğretiminde Yazma (Yazılı Anlatım) Düzeylerine Yönelik Genel Kazanımlar	60
Tablo 5. Devlet Üniversiteleri Bünyesindeki Mevcut TÖMERLER.....	63
Tablo 6. Vakıf Üniversiteleri Bünyesindeki Mevcut TÖMERLER	65
Tablo 7. Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin Açılmış Okullar	68
Tablo 8. Yunus Emre Enstitüsünün Yurt Dışındaki Temsilciliklerinin Bulunduğu Ülkeler ve Şehirler.....	71

4. BÖLÜM

Tablo 1. MEB Yabancılara Türkçe Öğretim Programları	86
Tablo 2. Yabancılara Türkçe Öğretimi (6-12 Yaş) Programının I, II, III. Seviyelerine Giriş Koşulları	88
Tablo 3. Yabancılara Türkçe Öğretimi (13-17 Yaş) Programının I, II, III. Seviyelerine Giriş Koşulları	89
Tablo 4. Yabancılara Türkçe Öğretimi (A1-B1) Programının I, II, III. Seviyelerine Giriş Koşulları	89
Tablo 5. Yabancılara Türkçe Öğretim Programının Genel Amaçları	91
Tablo 6. Avrupa Ortak Dil Kriterlerine Göre Kazandırılacak Dört Dil Becerisi	93
Tablo 7. 6-12 Yaş Seviyesi Tema ve Süreler	95
Tablo 8. 13-17 Yaş Seviyesi Tema ve Süreler	96
Tablo 9. A1 ve B1 Seviyesi Tema ve Süreler	97
Tablo 10. Programın Uygulanmasında Kullanılabilecek Yöntem ve Teknikler	100
Tablo 11. Derste Kullanılabilecek Araç ve Gereçler.....	101

5. BÖLÜM

Tablo 1. Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metnindeki Seviyelere Göre Yeterlik Tanımları (CEFR, 2018)	110
Tablo 2. Programın Kademelere Göre Yapılandırılmasına İlişkin Bilgiler	111
Tablo 3. Okul Öncesi Program Yapısı ve Temalar	112
Tablo 4. İlköğretim I. Kademe (İlkokul) Program Yapısı.....	113
Tablo 5. İlköğretim II. Kademe (Ortaokul) Program Yapısı.....	114
Tablo 6. Ortaöğretim (Lise) Kademesinin Program Yapısı.....	115
Tablo 7. Sosyo-kültürel Bilgiler.....	120
Tablo 8. Programda Dil Becerilerine Göre Ölçme Teknikleri ve Ölçme İçin Uygulama Önerileri.....	124

Tablo 9. Kazanım Dağılım Çizelgesi	126
Tablo 10. 2016, 2017 MEB ve 2019 TMV Yabancılara Türkçe Öğretim Programlarının Karşılaştırılması.....	131

7. BÖLÜM

Tablo 1. Ortak Yetenek Düzeyleri	162
Tablo 2. Öz değerlendirme Çizelgesi	164
Tablo 3. Öz değerlendirme Çizelgesi	166
Tablo 4. Değerlendirme Türleri	171

8. BÖLÜM

Tablo 1. Ana Dili ile Yabancı Dil Edinimi Arasındaki Farklar	179
--	-----

10. BÖLÜM

Tablo 1. Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi Kullanım Alanları.....	242
Tablo 2. Ortak Öneri Düzeyleri Genel Basamaklar Kümesi.....	243
Tablo 3. Dil becerilerine göre dil yeterlilik düzeyleri.....	245
Tablo 4. Dil becerilerine göre basamak kümeleri örnekleri.....	253

13. BÖLÜM

Tablo 1. Yabancı dil öğretiminde kullanılan değerlendirme ve test çeşitleri.....	296
--	-----

14. BÖLÜM

Tablo 1. Sözcük Düzeyleri.....	320
Tablo 2. Sözcük Kontrolü	320

16. BÖLÜM

Tablo 1. Katılımcıların Cinsiyeti.....	369
Tablo 2. Katılımcıların Eyaleti	370
Tablo 3. Katılımcıların Ana Dilleri.....	370
Tablo 4. Katılımcıların Ana Dili Dışında Bildiği Diğer Diller.....	371
Tablo 5. Katılımcıların Türkçe Dil Seviyesi.....	371
Tablo 6. Konuşma Becerisi ile İlgili Sorunlar	373
Tablo 7. Okuma-Anlama Becerisi ile İlgili Sorunlar	375
Tablo 8. Dinleme-Anlama Becerisi ile İlgili Sorunlar	377
Tablo 9. Yazma Becerisi ile İlgili Sorunlar.....	379
Tablo 10. Dil Bilgisi ile İlgili Sorunlar.....	380
Tablo 11. Öğretmenlerle İlgili Sorunlar.....	382

1. BÖLÜM

TÜRKÇENİN YABANCI DİL OLARAK ÖĞRETİMİNİN TARİHÇESİ

Doç. Dr. Mehmet Nuri KARDAŞ - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Dr. Mustafa KAYA - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Giriş

Kişioğlu var olduğu tarihten beri yakın ve uzak çevresiyle etkileşim içinde olagelmıştır. Kişioğlu için bu etkileşimi zorunlu kılan birçok neden bulunmaktadır. Başlarda beslenme ve güvenlik gereksinimi, bildirişim ve etkileşimdeki temel nedenler olarak görülürken, küreselleşen dünya düzeni başka ihtiyaçları da beraberinde getirmiştir.

Devlet sınırlarının büyük ölçüde kalktığı günümüz dünyasında, artık hiçbir millet yakın veya uzak çevresinde yaşamını sürdüren diğer milletlerin inanç sistemine, yaşam biçimine, ticaretine, diline, kültürüne vb. duyarsız kalamamaktadır. Sosyalleşme, eğitim alma, diplomatik ve ekonomik rekabet, egemen güç olma yarışı, farklı tarih ve kültürlerle tanışma, farklı milletlerin sanatsal faaliyetlerini anlama ve takip etme, bilimsel çalışmaları takip etme ve paylaşma gibi vazgeçilmez ihtiyaçlar nedeniyle insan toplulukları birbirleriyle yakın ilişkiler kurmak durumunda kalmaktadırlar.

Bu gereksinimler, insan topluluklarını her geçen gün iç içe yaşamaya itmekte ve birbirleriyle daha çok ilişki kurmalarını zorunlu hale getirmektedir. Belirtilen gereksinme ve zorunluluklar, toplulukların birbirlerinin dillerini de öğrenmelerini, geçmişte olduğu gibi günümüzde de gerekli ve önemli bir ihtiyaç haline getirmiştir.

Dünya tarihi incelendiğinde, yeryüzündeki en köklü geçmişe sahip milletlerden birinin Türk milleti olduğu anlaşılacaktır. Türkler tarihte, çok eski ve köklü bir medeniyetin kurucularıdır. Köklü bir medeniyete sahip Türklerin kullandığı dil olan Türkçenin de şanlı ve derin bir geçmişi bulunmaktadır. Altay dil grubu içerisinde bulunan ve eklemeli bir dil olma özelliği gösteren Türkçenin tarihinin, MÖ 4000'li yıllara kadar uzandığı bilinmektedir.

Doğru politika, güçlü askeri sistem, güvenilir ticaret, sağlam aile yapısı, inanç sistemi, kültürel özgünlük ve derinlik vb. özellikler Türklerin tarihte öne çıkmalarını sağlayan başlıca değerleridir. İçselleştirilen bu değerler ve kabiliyetler, yasadıkları coğrafyalarda Türklerin çoğunlukla egemen güç olmalarını sağlamıştır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak Türk dili ve kültürü de komşu milletlerce öğrenilmiş ve öğretilmiştir. Dil ve kültür bağlamındaki bu etkileşim şüphesiz tek taraflı olmamış, Türkler de çeşitli kaygılarla etkileşimde buldukları milletlerin dil ve kültürlerini öğrenmekte bir sakınca görmemişlerdir.

Nitekim “Yabancı dil öğrenmek, bir dünyayı, yabancı bir kültürü de anlamak demektir” (Bölükbaş ve Keskin, 2010:228). Yabancı bir kültür ile etkileşime girmek, o kültürün dilini öğrenmeyi gerektirir. Yabancı dil öğrenimi-öğretimi genellikle üst kültürlerden alt kültürlere doğru olmaktadır. Kültür ve medeniyette ilerlemiş bir toplumun dili, genellikle kültür ve medeniyette daha geride bulunan diğer toplumların bireyleri tarafından öğrenilir (Aykaç, 2015:164).

Türkçenin yabancı dil olarak öğrenilmesi veya öğretilmesinin de Türklerin tarihi, kültürü ve gelişmişliğiyle doğru orantılı olduğu söylenebilir. Tarih boyunca Çin, İngiliz, Fransız, Alman gibi gelişmiş medeniyetlerin dilini öğrenmekte sakınca görmeyen Türk milleti, süreç içinde kendi dilini de farklı milletlere öğretme yoluna gitmiştir. Günümüzde, dünyada en çok konuşulan dillerden biri olan Türkçe, Unesco'nun anadil sıralamasındaki tespitlerine göre dünyada üçüncü sırayı, resmi diller sıralamasında ise beşinci sırayı almaktadır. Bu da göstermektedir ki Türkçe; bir yandan konuşulan anadil, diğer yandan da yabancı dil olarak öğrenilmekte ve öğretilmektedir (Güzel ve Barın, 2013).

Sözlü kültür dönemlerinde Türkçenin yabancı dil olarak öğrenildiği veya öğretildiğine ilişkin elde herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Diğer bir deyişle, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi konusunda, Türkçenin ilk dönemlerine ait somut veriler henüz yoktur. Orhun yazıtlarından ve Uygur dönemine ait kaynaklardan Türkçenin yabancılarca doğal yöntemle öğrenildiğine dair bazı ipuçları elde edilmektedir. Ancak sistemli bir Türkçe öğretiminin yapıldığına dair kesin bir bilgi bulunmamaktadır (Ağar, 2004: 1).

Eserin bu bölümünde, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi geçmişine değinilecektir. Türkçenin yabancılarca sistemli olarak öğretimi Türkçenin ilk sözlük çalışması olarak kabul edilen Kaşgarlı Mahmûd'un eseriyle başlatılmaktadır. Ancak Karahanlı Türkçesi dönemine ait bu eserden önce, sistemli-düzenli olmasa da Türkçenin yabancılarca öğrenildiği/yabancılarca öğretildiğine işaret eden eserler bulunmaktadır. Bu nedenle, Hun Türkleri döneminden başlayarak bu yöndeki girişimlere kısaca değinilecektir.

1. Hun Türkçesi Dönemi

Hun Türkleri döneminde Türklerin en güçlü komşularından biri Çinliler olmuştur. İki millet bu süreçte çeşitli nedenlerle birçok kez karşı karşıya gelmiş, etkileşimde bulunmuştur. Bu etkileşimin büyük ölçüde askeri mücadele, inanç sistemi, dil ve kültür bağlamında olduğu söylenebilir. Süreçte, Türklere kıyasla daha ileri bir medeniyet olan Çinlilerin dilleri Çincenin, Türkçe üzerinde önemli bir etkisinin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bunun yanında Türkçenin de Çince üzerinde etkisi olduğu görülmektedir. Bu etkinin daha çok sözcük transferi şeklinde olduğu bilinmektedir. Tekin (1993) farklı kaynaklara (Pulleyblank, MaenchenHelfen) dayandırarak, Çince kaynaklarda yüzlerce Türkçe sözcüğün yer aldığını aktarmaktadır. MS 4. yüzyılda Türkçenin Çinliler tarafından öğrenildiğini ortaya koyan rivayetler de bulunmaktadır.

“Verilen bilgilere göre, Çinli bir kadın Türk sınırında görevli olarak sürgün edilmiş kocasına MS 350-394 yılları arasında Türk dilinde (Hui language) bir aşk şiiri yazmıştır. Çinli kadının Türkçeyi biliyor olması, başka Çinlilerin ve belki başka uluslardan aydınların da Türkçe öğrenmiş olmaları ihtimalini ortaya çıkarmaktadır. Böyle ise, (Kök)Türklerden önce de ciddi bir Türkçe eğitim ve öğretiminin var olduğunu düşünmek gerekecektir” (Çifçi, 2006: 81).

2. Göktürkçe Dönemi

Göktürkler döneminde siyasi ve dini konularda Türklerin komşularıyla yoğun bir etkileşimde buldukları bilgisi tarih kaynaklarında mevcuttur. Bu dönemde Türklerin yoğun şekilde Budizm ve Maniheizm’in etkisinde kaldıkları bilinmektedir. Tatpar Kağan döneminde dikilen Bugut Yazıtı, Budizm’in Türkler üzerindeki etkisini gösteren önemli bir belge özelliği göstermektedir. Bugut Yazıtı’nın üç yüzü İrani bir dil olan Soğdca yazılmıştır. Yazıtları kaleme alan kişinin, Türk toplumunun yapısını ve devlet örgütlenmesini yakından tanıyan, çok iyi Soğdca bilen bir Türk veya çok iyi Türkçe bilen bir Soğd olduğu düşünülebilir (Eker, 2010: 325).

Türklerin ilk yazılan belgeleri olarak kabul edilen Orhun yazıtlarında da Türkçenin yabancılar tarafından öğrenildiğine dair izlere rastlanmaktadır. Orhun yazıtlarında Çinli elçilerin sık sık Göktürk ülkesine gelmesi ve Çin’in Göktürklerle kurduğu yakın siyasi, ticari ve ekonomik ilişkiler, Çin’de Türkçe bilen kişilerin olabileceğini göstermektedir. Köl Tigin’in ölümü üzerine çeşitli milletlerin temsilcileri gelerek yas tutup ağlamışlardır. Türklerle diğer milletler arasında kurulan bu yakın ilişkiler de diğer milletlerden Türkçeyi öğrenen kişilerin olabileceğini göstermektedir (Biçer, 2012:161).

Bununla birlikte Köl Tigin ve Bilge Kağan Yazıtları'nın bir yüzünün Çince yazılmış olması, Çinliler ile Türkler arasında kurulan ilişkilerin düzeyini göstermesi bakımından önemlidir (Alyılmaz, 2005).

3. Uygur Türkçesi Dönemi

Uygur Türk devleti döneminde Çinlilerle yakın ilişkiler kurulmuştur. Çinlilerle kurulan yakın ilişkiler nedeniyle Uygurlar Çin dini olan Maniheizm'i kabul etmişlerdir. Bu önemli gelişmeden sonra Mani rahipleri, Türkler arasında kendi dinlerini yaymak için Böğü Kağan'nın da desteği ile çalışmalarına hız vermişlerdir.

Mani rahiplerinin, misyonlarını daha etkin yerine getirmek ve hedef kitle tarafından daha erken kabul görmek için Uygur Türkçesi öğrendikleri, halka bu dille hitap ettikleri söylenebilir. Rahiplerin misyonerlik çalışmaları için Türkçe eser yazmaları, yabancıların Türkçe öğrenme faaliyetlerinin yanında, Türkçeyi ne kadar iyi kullanabildiklerini de göstermesi bakımından önemlidir (Biçer, 2012:113).

Caferoğlu, (1984)'nin aktardığı bilgiler, Moğol devleti döneminde hükümdar Cengiz Han'ın Uygur yazıcılarına devlet yönetiminde yer verdiği yönündedir. Moğolların resmi yazışmalarında bu yazıcıların önemli görevler aldığı bilgisi aktarılmaktadır. Moğolların yazıyı Uygurlardan öğrendiği, bunun da bir anlamda yabancılar Türkçe öğretimi faaliyeti olduğu söylenebilir. Moğol sarayında kültür dilinin Uygur Türkçesi olması Türkçenin yabancı dil olarak öğrenildiğini göstermesi açısından önemlidir (Biçer, 2012).

Türklerin komşu devletlerle olan ilişkileri, kendilerinin de diğer dilleri (Soğdca, Sanskritçe, Çince, Tibetçe vd.) öğrenmelerini ve bu dillerde de duygu ve düşüncelerini ifade etmelerini sağlamıştır. Göktürk ve Uygur dönemlerine ait bazı yazıtlar bunu açıkça göstermektedir.

Sonuç olarak Hun, Göktürk ve Uygur Türkleri dönemlerinde, Türkler tarafından Türkçenin ve Türk kültürünün yabancılar sistemli olarak öğretilmesi amaç ve kaygısının taşındığını söylemek güçtür. Buna karşılık yabancıların Türk devletleri ile ilgili gizli veya açık emellerini (Ticaret, casusluk, misyonerlik, Türklerin birikiminden yararlanmak vb.) gerçekleştirmek için kendi iradeleri ile Türkçe öğrendikleri, bu sayede Türklerle daha yakın etkileşime girebildikleri söylenebilir.

4. Karahanlı Türkçesi Dönemi

Karahanlı devleti döneminde Türkler İslamiyet'i kabul etmiş ve eserlerini Arap alfabesini kullanarak vermeye başlamışlardır. Bu dönemde İslamiyet'in de kabulü ile Türkçe, Farsça ve Arapçanın etkisi altında kalmıştır.